

Олена Уваркіна¹, Олександр Пучков²

ІМАНЕНТНІСТЬ ЛІДЕРСТВА СУЧАСНОГО ВІЙСЬКОВОГО ЯК РЕЗУЛЬТАТ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ БЕЗПЕКОВИЙ ПРОСТІР

Анотація. У статті розглядаються актуальні проблеми лідерства сучасного військового під впливом інтеграції в євроатлантичний безпековий простір на основі наукової рефлексії основних понятійних конструктивів у вимірі іманентності. У результаті дослідження визначено, що безпековий простір в умовах нових випробувань спрямовує сучасного військового до готовності бути лідером для створення стабільного підґрунтя функціонування військових інституцій. Зазначена компетентнісна модель формування сучасного лідера – «Бути. Знати. Вести.», яка складає основні сутнісні ознаки та головні характеристики військового лідерства. Визначені основні теоретичні підходи дослідження іманентності військового лідерства, які структуруються за різними критеріями і ознаками: за роллю історичної спадщини та символізму, за ступенем функціональності, за особливостями генерації ідентичності, за динамічністю адаптаційних процесів.

Ключові слова: лідерство військового, іманентність, ідентичність, євроатлантична інтеграція.

THE IMANENCE OF MODERN MILITARY LEADERSHIP AS A RESULT OF INTEGRATION INTO THE EURO-ATLANTIC SAFE SPACE

Summary. The article examines the current problems of leadership of the modern military under the influence of integration into the Euro-Atlantic security space on the basis of scientific reflection of the main

---

¹ **Уваркіна Олена**, доктор філософських наук, професор, професор спеціальної кафедри Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

² **Пучков Олександр**, кандидат філософських наук, професор, начальник Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

conceptual constructs in the dimension of immanence. As a result of the research it has been determined that the modern security space, under the conditions of new challenges, forms a modern military specialist to be ready to be a leader for creating a stable basis for the functioning of military institutions. The competent model of the formation of the modern leader "To be. Know. Lead.", which constitutes the main essential features and main characteristics of the military leadership. The main theoretical approaches of research into the immanence of military leadership are determined, which are structured according to different criteria and attributes: by the role of historical heritage and symbolism, by the degree of functionality, by the peculiarities of identity generation, by the dynamism of adaptation processes.

Key words: military leadership, immanence, identity, Euro-Atlantic integration.

Стратегічний курс України на євроінтеграцію та набуття членства в НАТО визначив певний горизонт проблем воєнних інституцій у сфері безпеки і оборони. Потреба суттєвих змін у національній законодавчій та нормативно-правовій бази, а також створення єдиних національних стандартів та стандартів держав-членів НАТО вже засвідчене у багатьох державних документах, зокрема у військових публікаціях (доктринальних документах) Генерального штабу Збройних сил України щодо розвитку військового лідерства.

Безперечно важливість проблеми лідерства для забезпечення професійного розвитку сучасних військових фахівців визначає його ключова роль у дотриманні військової дисципліни, традицій, етиці поведінки та корпоративної військової культури в арміях держав-членів НАТО. Тому в умовах об'єднання світової військової спільноти проти агресії Російської Федерації «прояв лідерства, захищаючи Україну в бойовій обстановці – це головна місія»³ кожного військовослужбовця. Відчуття такої особистої місії стає поштовхом до подолання неможливих з першого погляду перепон, стає метою та совістю військового лідера.

Однак розуміючи, що в непростий для долі людства період впровадження передового досвіду країн-членів північноатлантичного альянсу є пріоритетним напрямком трансформації військових інституцій, на нашу думку, не варто забувати про національну військову спільноту, яка створена на підвалинах національних, історичних,

---

³ Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних Силах України. URL: https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2020/12/Doktryna_rozvytku_viyskovoho_liderstva_v_Zbroynykh_sylakh_Ukrainy_compressed.pdf

бойових, корпоративних традицій видів та окремих родів військ, сил та складає основні принципи ідентичності українського офіцера-лідера, зокрема іманентності та військового етосу.

Рефлектуючи із приводу цього аспекту, сучасний концептуальний каркас розвитку феномена лідерства військового фахівця, в межах якого здійснюються як емпіричні, так і теоретичні напрацювання закордонних та українських вчених, на жаль, обмежений достатньо констеляційним нашаруванням відомих теорій лідерства, конкуруючих парадигм, які супроводжуються амбітними спробами реконструкції традиційної матриці лідерства. Дихотомія традицій та закордонних інновацій, зрештою, в наш час полягає в істотних розбіжностях із приводу розуміння ролі персоналії у формуванні лідерських компетентностей, дефінітивних ознак та функцій військового лідерства.

Прихильники персоналістичної парадигми лідерства традиційно у питаннях війни і миру найперше розглядають постать людини, яка бере на себе всю відповідальність за здолаття ворога. У цій парадигмі досить пригадати дослідження феномену лідерства відомого британського історика Е. Робертса⁴, який на прикладі видатних воєначальників і політичних діячів трьох останніх століть визначив основні лідерські риси: здатність зосереджуватися; систематизувати, планувати; дисциплінованість; енергійність; ірраціональність в потрібний момент; самовладання; особиста мужність; емпатійність; наявність доброї пам'яті; топографічні та географічні здібності. Однак Робертс, посилаючись на сучасну, видану в 2017 році в Оксфорді книгу «Зачарування боєм» К. Нолана, зазначає, що самих лише лідерських рис недостатньо. Згідно з твердженням Робертса, «лідерам потрібен не лише блискучий розум, а й удача», а можливо, і «майже надприродний дар відчуття», який мав, за твердженням автора, «неперевершений військовий лідер в американському пантеоні»⁵ (А. Лінкольн).

Визначаючи особливу компліментарність Е. Робертсу за адекватну систематизацію лідерських якостей військових діячів минушини, принагідно зауважимо про достатньо величезну кількість рефлексійних спроб сучасних дослідників виявити лідерські чесноти військових, які необхідно формувати у діючих офіцерів в умовах спільного протистояння загрозам демократичним надбанням та миру

---

⁴ Робертс Е. Лідерство в часи війни. Головні уроки від творців історії / пер. з англ. Я. Войтка. Київ : Видавнича група КМ-БУКС, 2021. 216 с.

⁵ Робертс Е. Лідерство в часи війни. Головні уроки від творців історії / пер. з англ. Я. Войтка. Київ: Видавнича група КМ-БУКС, 2021. С. 197.

у світі. Науковий пошук американських вчених став результатом створення американського об'єднаного статуту «Армійське лідерство: компетентне, впевнене і гнучке» (Army Leadership Competent, Confident, and Agile), який закликає військових «працювати над собою, навчатись, досягати успіху і навчати інших». На основі цього принципу розроблена компетентнісна модель підготовки майбутнього офіцера-лідера «Бути. Знати. Вести», яка розкриває його особистість і дає можливість майбутньому військовому лідеру «продемонструвати сформованість особистісно і суспільно важливих цінностей, увагу до підлеглих, бійцівський дух, підтримувати бездоганний зовнішній вигляд та фізичну форму», а також «зберігати впевненість і витривалість»⁶.

У своєму статуті американці багато уваги приділяють розвитку позитивних рис характеру військового, його інтелекту та армійським цінностям. Наприклад, армійська цінність «честь» («honor») вважається «моральним компасом характеру та особистої поведінки для всіх членів армії» та «клеєм, який скріплює цінності армії». Наявність емпатії «дає змогу армійському лідеру краще піклуватися про цивільних, солдатів та їх родини», а також «може бути корисною при спілкуванні з місцевим населенням і військовополоненими»⁷.

Історія військових конфліктів показала, що війна породжує і виявляє найкращі та найгірші риси лідерів, тому в армії лідерство завжди починається з наявності простих християнських чеснот, таких як: доброчесність, стриманість, старанність, терплячість, смиренність, а потім залежно від особливостей характеру військового лідера та обставин, які спонукають до приймання правильних та вчасних рішень, формується система спеціальних чеснот, зокрема зазначених у вітчизняній Доктрині розвитку військового лідерства: професійність, патріотичність, мужність, авторитетність, самодисципліна, ініціативність, воля, розсудливість, відповідальність, військова постава, фізична підготовленість⁸.

Із цих міркувань зрозуміло, що найважливіші цінності (честь, відвага, відданість, братерство), основні властивості характеру

---

⁶ FM 6-22. Army. Leadership: Competent, Confident and Agile. Washington, DC: Department of the Army, 2006. 216 p. URL: <https://www.armywriter.com/fm6-22.pdf>

⁷ FM 6-22. Army. Leadership: Competent, Confident and Agile. Washington, DC: Department of the Army, 2006. 216 p. URL: <https://www.armywriter.com/fm6-22.pdf>

⁸ Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних Силах України. URL: https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2020/12/Doktryna_rozvytku_viyskovoho_liderstva_v_Zbroynykh_sylakh_Ukrainy_compressed.pdf

(ментальні, фізичні, емоційні) і базові компетентності (надихати, мотивувати, розвивати, вести, досягати, трансформувати) сучасного військового лідера, які зазначені у Доктрині, у своїй апріорній субстанційності визначаються на кшталт кроспарадигмальних критеріїв до сукупності професійних лідерських рис. Однак хочеться нагадати слова британського офіцера та відомого військового історика ХХ століття Б. Ліддела Гарта про те, що «дві риси – імпульс розуму та сильний характер, або рішучість, приходять довгий шлях, перш ніж людина стає здатною бути командиром під час війни»⁹.

Очевидно, що обґрунтування необхідності навчання та вдосконалення лідерства військового на практиці має історичні підвалини, але не пройшло поза увагою і у сучасних дослідженнях Інституту лідерства ім. І. Ігнатовича та Центру лідерства УКУ, результати яких показали, що «в лідерстві 24% – це вроджені задатки, а 76% – те, чого можна навчитися, розвинути»¹⁰. На основі концепції «Лідерство засноване на характері» («Leadership based on character») науковці справедливо зазначили, що лідерство – це переваж чесноти, а ні характеристика і що лідерству можна навчатись, і це слід робити системно¹¹.

Визначимо, що наведена діагностика не втратила своєї адекватності суспільним реаліям сьогодення і виглядає більш інваріантною, ніж виявлений достатньо великий градус дискусивності та варіативності сучасних досліджень щодо дефінітивних ознак сучасного військового лідера.

Незалежно від того, що армія вітчизняних експертів з лідерства сформували понятійно-категоріальний апарат, який увійшов до змісту Доктрини розвитку військового лідерства у Збройних Силах України (далі – Доктрина), у наукових публікаціях вже з'являються чимало пропозицій до конкретизації деяких положень. Наприклад, з одного боку, критика стосується поняття «військове лідерство», яке визначено як «цілеспрямований вплив військовослужбовців різних категорій у повсякденній, службовій, навчальній і бойовій діяльності, а також в неупорядкованих (нестандартних, критичних) ситуаціях на

---

⁹ В.Н. Liddell Hart. Thoughts on War (Spellmount Classics). 1999, 336 p.

¹⁰ Лідерство на полі бою: дослідження військового лідерства в Україні <https://lvbs.com.ua/news/liderstvo-na-poli-boyu-doslidzhennya-vijskovogo-liderstva-v-ukrayini/>

¹¹ Лідерство на полі бою: дослідження військового лідерства в Україні <https://lvbs.com.ua/news/liderstvo-na-poli-boyu-doslidzhennya-vijskovogo-liderstva-v-ukrayini/>

особовий склад шляхом підтримання довіри і поваги, надання мети, спрямування на її досягнення, забезпечення дисципліни і мотивації до виконання завдань за призначенням та вдосконалення Збройних сил України як суспільного інституту»¹².

На думку В. Карпенка, це визначення «є широким за значенням» та «не зосереджується на специфічних особливостях військового середовища та вимог до діяльності військовослужбовців»¹³. Науковець пропонує розглядати військове лідерство «як ключовий комплекс професійно важливих якостей особистості, що визначають здатність впливати на особистість та поведінку інших військовослужбовців для досягнення визначеної мети»¹⁴. Дивно, але нам здалось, що авторський компендіум поняття «військове лідерство», у порівнянні з цим терміном у Доктрині, прописаний В. Карпенком як мінімум, невиразно, як механічний додаток до іншого функціонального покликання.

З іншого боку, в перспективних завданнях Доктрини зазначені напрями систематизації ідей, світоглядних сенсів, переконань, поглядів і принципів військового лідерства та «упровадження у практику повсякденної діяльності військ (сил) позитивного досвіду лідерства військовослужбовців»¹⁵, що означає системне удосконалення положень Доктрини для запобігання військових конфліктів та зміцнення безпеки та оборони країни. Можливо, переакцентування сучасних дослідників з дискусивних атак на дефініцію «військове лідерство» в умовах нового етапу взаємовідносин з країнами-партнерами НАТО на розробку чітких характеристик ідентичності лідера в українському війську та обґрунтуванні основ лідерства військовослужбовців підвищить динамку імплементації «Воїнського етосу» як кодексу честі військового.

Із цього питання хочемо зауважити, що навіть у завданнях Доктрини зазначено про необхідність обґрунтувати основи «Воїнського етосу» як «узагальненої характеристики культури національної військової

---

¹² Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних Силах України. URL: https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2020/12/Doktryna_rozvytku_viyskovoho_liderstva_v_Zbroynykh_sylakh_Ukrainy_compressed.pdf

¹³ Карпенко В. Поняття лідерства у воєнно-наукових дослідженнях. *Військова освіта*. 2021. № 2 (44). С. 92.

¹⁴ Там же. С. 97.

¹⁵ Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних Силах України. URL: https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2020/12/Doktryna_rozvytku_viyskovoho_liderstva_v_Zbroynykh_sylakh_Ukrainy_compressed.pdf

спільноти, яка виражена в системі її панівних цінностей і норм поведінки – у процес бойової, національно-патріотичної, психологічної підготовки і духовної підтримки військовослужбовців України у відповідності до національних, історичних, бойових, корпоративних традицій видів та окремих родів військ, сил»¹⁶. Більше того: торік було оголошено про затвердження Військового Етосу сержантського і старшинського складу Збройних Сил України як збірки морально-етичних норм і цінностей цієї категорії військовослужбовців на основі трансформації організаційної армійської культури на основі євроатлантичних принципів.

Доречно, що виникає величезний запит на систематизацію результатів імплементації військового етосу у вітчизняні воєнні інституції, але, попри те, що обґрунтування основ лідерства військовослужбовців стало предметом численних і різнопланових теоретичних досліджень, повноцінного наукового дискурсу в українському просторі щодо воїнського етосу та його змістовних та функціональних характеристик не репрезентовано. Звичайно, дуже прикро, що проблема військового етосу, яка компедіумно представлена в Доктрині, і навпаки, в американському лідерському статуті широко розкривається і з аспектів спадщини, і традицій, і культури, і прикладів безкорисливої відданості, не стала об'єктом серйозного та вдумливого аналізу армії «експертів» з вітчизняного військового лідерства.

Між тим поняття «воїнський етос», яке відноситься до професійних установок і переконань, в аспектах військового лідерства та наближенні національних стандартів до стандартів держав-членів НАТО займає особливе місце. І певна річ, впровадження основних постулатів воїнського етосу, безсумнівно, є елементом інтеграції України в євроатлантичний безпековий простір.

По суті, військова служба – це набагато більше, ніж робота цивільної людини. Інституційні та культурні надбання військової організації, габітусом яких є історична спадщина нації у боротьбі за свої надбання, відображаються у ціннісному розумінні військової професії та ролі лідера на шляху до перемоги. У американському лідерському статуті зазначається, що «війни можна вести зі зброєю, але в них виграють чоловіки. Це дух чоловіків, хто слідує, і той, хто

---

¹⁶ Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних Силах України.
URL: https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2020/12/Doktryna_rozvytku_viyskovoho_liderstva_v_Zbroynykh_sylakh_Ukrainy_compressed.pdf

веде, здобуває перемогу»¹⁷. Обґрунтування такого висновку передбачає таке: така повна відданість воїна, підтримання його волі до перемоги, незалежно від часу та зусиль, ризику його життя можливо лише завдяки дотриманню дисципліни та наполегливої цілеспрямованої підготовки під керівництвом авторитетного офіцера-лідера з професійно сформованими армійськими цінностями.

Американський «Warrior Ethos» мотивує військових до особистої мужності і вірності обов'язку, передбачає відданість армійським цінностям, гордість за армійську спадщину та підтримує розвиток та оновлення воїнського етосу на вимогу сучасності та підвищення ефективності армії¹⁸. Український військовий етос, будучи історично багатим на приклади міцного військового духу, рішучості та бойової етики, має подолати гістерезис у питаннях його імплементації та створити конгломерат національних цінностей військової культури на основі панівної парадигми захисту країни від ворога та перемоги.

Зрештою, питання ідентичності для нашого суспільства, зокрема в аспектах ідентичності українського офіцера-лідера, не просте і потребує виважених та обміркованих кроків. Інтеграційні процеси у військових інституціях у біг північноатлантичного безпекового простору мають показати ні те, що нас відрізняє від країн-партнерів НАТО, а те, що нас об'єднує: постійне прагнення свободи і незалежності, культурна спадщина та наше безхмарне майбутнє, за яке ще треба поборотися.

Відчуття своєї національної ідентичності стає мотиваційним поштовхом до формування у офіцера-лідера того військового духу, який, як правило, у періоди важких випробувань виступає непереможною силою у бою та жахом для супротивника. Як справедливо зазначає відомий український науковець М. Степико, «ігнорування цього важливого складника життєдіяльності неодноразово було причиною поразок, а інколи і знищення народів і націй»¹⁹. Тільки розробка власних зразків ідентичності стане дійсно підґрунтям реальних процесів інтеграції в світове та європейське коло військових інституцій.

---

¹⁷ FM 6-22. Army. Leadership: Competent, Confident and Agile. Washington, DC: Department of the Army, 2006. 216 p. URL: <https://www.armywriter.com/fm6-22.pdf>

¹⁸ Там же.

¹⁹ Степико М.Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. Київ : НІСД, 2011. С. 249.

Зовнішньополітичний курс держави на євроатлантичну інтеграцію вже створив всі умови для розвитку багаторівневої системи професійної військової освіти відповідно до стандартів НАТО, кращих вітчизняних та закордонних практик. Формування нових алгоритмів підготовки сучасного офіцера-лідера стосується як уточнення вимог до змісту військової освіти з метою набуття силами оборони нових компетентностей, операційної сумісності на основі стандартів, прийнятих у збройних силах держав євроатлантичного альянсу, так і приведення рівня підготовленості науково-педагогічних (педагогічних) працівників, інструкторського складу до мети та змісту професійної військової освіти²⁰.

Прикладом успішного запровадження ініціатив НАТО в Україні у сфері військової освіти є NATO DEEP (Defence Education Enhancement Program). Це принципово нова програма підготовки спеціалістів для військової сфери, яка буде враховувати передовий досвід країн-членів Північноатлантичного альянсу та найкращий досвід військових освітніх систем провідних країн світу через спрямування на оновлення та осучаснення програм кредитних модулів та методики викладання навчальних дисциплін у визначених вищих військових закладах освіти²¹.

На переконання дослідника підготовки військових фахівців в НАТО О. Митягіна, трансформація системи військової освіти має орієнтуватись на систему компетентностей SQF-MILOF, які після навчання офіцер має продемонструвати у восьми областях: «1) військова служба; 2) військовий технік; 3) лідер і особа, що приймає рішення; 4) бойовий зразок для наслідування; 5) комунікатор; 6) учень та вчитель (тренер); 7) критичний мислитель і дослідник; 8) актор міжнародної безпеки (дипломатії)»²².

Очевидно, що така компетентнісна модель підготовки офіцера НАТО ще більш підтримує нас у ствердженні іманентності військового лідерства.

Здебільшого термін «іманентність» сприймають як внутрішньо притаманний, властивий чомусь. Крім цього, чимало дослідників

---

²⁰ Вітер Д., Оліферук В. Концепція розвитку системи військової освіти України. *Військова освіта*. 2021. № 2 (44). С. 29–42.

²¹ Jolicoeur P. Defense Education Enhancement Program in Ukraine: The Limits of NATO's Education Program. *Connections: The Quarterly Journal*. 2018. № 17 (3). P. 109–119. DOI: <https://doi.org/10.11610/Connections>.

²² Митягін О. Освіта та індивідуальна підготовка у країнах НАТО. *Військова освіта*. 2021. № 2(44). С. 136.

є прихильниками суб'єктивно-ідеалістичного напрямку у філософії, який проголошує об'єктивний світ іманентним (внутрішнім) змістом свідомості суб'єкта²³. Іntenція рефлексії іманентності військового лідерства виникає у процесі генезису, відкриття нових горизонтів досліджень та переформовування демаркаційних ліній світобачення. Іманентність військового лідерства опинилась у рефлексійному фокусі як результат інтеграційного напрямку військових інституцій в євроатлантичний безпековий простір та має найширші можливості для виявлення величезного ресурсного потенціалу свого розвитку.

Принагідно зауважимо, що, як правило, предметом рефлексії стає не безпосередня даність (вона самоочевидна), а те, що перебуває на певній просторовій, аксіологічній, етичній та іншій відстані. Іманентність військового лідерства, проходячи через горнило рефлексії, поступово та неухильно займе власне місце у реконструкції традиційної матриці лідерства.

Отже, основні теоретичні підходи до нашого дослідження іманентності військового лідерства структуруються такими напрямками:

1. *Символізм та історична спадщина*. Ціннісна модель військового лідерства характеризується історичною багатоманітністю, яку утворюють культурні надбання різних епох і народів. Тому європейський вибір України – це культурний вибір, а не геополітичний. У будь-якому випадку його наслідком стала би «війна культур», війна проти євразійства, яке дуже неохоче відпускає Україну в інший політико-культурний простір. Цікаво, що ще у 1929 році В. Черчилль сказав, що «історія людського роду – це історія воєн»²⁴ і з того часу ніхто це не спростував. З давніх-давен майже у всіх народів закріплені певні універсалиї до чоловіка-воїна, для якого нормою було володіти зброєю та не боятися труднощів. Особливими якостями були наділені військові лідери, які ставали прикладом мужності, відваги, відданості та братерства. Іманентна складова частина у військовому лідерстві завжди відображалась у відомих в народі цитатах: «Генерал – це єфрейтор, якого багато разів підвищували в званні», «Поганий той солдат, який не мріє стати генералом, і поганий той генерал, який недооцінює солдата, який мітить на його місце», «Міста здають солдати, генерали їх беруть»,

---

²³ Словник іншомовних слів. Київ : Наукова думка, 2000. С. 220.

²⁴ Робертс Е. Лідерство в часи війни. Головні уроки від творців історії / пер. з англ. Я. Войтка. Київ : Видавнича група КМ-БУКС, 2021. С. 190.

«Лідерство – це комбінація характеру і стратегії. Але якщо вам належить вибрати, від чого відмовитися, то краще відмовтеся від стратегії».

2. *Функціоналізм*. Військова діяльність як елемент культури виконує в житті етносу кілька функцій, спрямованих на самозбереження останнього, зокрема комунікативну, регулятивну та інтегративну. Відомо, що функції ініціації у сучасних умовах виконують різноманітні військові ритуали: присяга, парад, військові навчання тощо. Крім основної своєї ролі – протидії зовнішньої агресії – військова справа сприяє ідентифікації лідерів, які можуть забезпечити безпечне функціонування суспільства. Саме військовим притаманні самодостатність, рівновага та гармонійна єдність, які підпорядковуються загальному правилу функціонування, сформульованому таким чином: різними шляхами до спільної мети. Функціональна статусність військового лідерства іманентно визначена та концептуалізована на рівні її нормативності, рекомендаційності, пропозиційності, констатаційності тощо.

3. *Ідентичність*. Цілком природно, що ідентичність військового генерується через культурну матрицю в межах конкретного історичного, етнічного та національного простору. Специфічна енергія військового лідера, систематизована як сукупність ідей та ідеалів, норм та цінностей та іманентно притаманна армійському способу життя, яке за унікальних, неповторних, мінливих умов дає можливість застосувати славетні культурні якості та властивості у боротьбі за свободу та незалежність нації. У зв'язку з глобалізацією проблема національної ідентичності загострилась, а завдання військового керівництва держави надати чіткі характеристики ідентичності лідера в українському війську актуалізують діахронність самоідентифікаційного принципу (від покоління до покоління), тобто відтворення у військового лідера «базових цінностей і стійких навичок, визначених традицією культурного розвитку, соціальними та духовними константами»²⁵.

4. *Адаптація*. Особливістю сучасного етапу трансформації військових інституцій є процеси північноатлантичної інтеграції, які іманентно викликають підсвідому імпліцитну реакцію на світ і водночас адаптацію до нього. Взаємопроникнення військових культурних традицій та національних стандартів організації

---

²⁵ Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. Київ : НІСД, 2011. С. 4.

військової служби поступово набуває форм доктрин та конвенцій, а лідерство залишається ключовим компонентом забезпечення професійної діяльності військовослужбовців та реально забезпечує координаційні заходи, що вживаються для підтримки України інституціями ЄС, НАТО та їх державами-членами, іншими державами та міжнародними організаціями. Імплементация стандартів провідних країн-членів НАТО відбувається на основі нових удосконалених законодавчих, нормативно-правових актів України, в яких враховані важливі мейнстрими збереження наявного кваліфікованого кадрового потенціалу сектору безпеки і оборони.

Висновок. Під впливом вибагливої наукової рефлексії та ефекту системності у питанні іманентності військового лідерства можна підвести результуючу риску під його гештальт. На нашу думку, іманентність, як одна із складових частин військового лідерства, є прикладом найважливішої сутнісною ознаки – стабільності, яка дає підґрунтя для взаємодії з іншими елементами системи військових інституцій. Спроба систематизації основних теоретичних підходів дослідження іманентності військового лідерства виявила основні структурні напрямки: символізм та історична спадщина, функціоналізм, ідентичність, адаптація, які створюють міцні підвалини для дефініції «іманентність» в арґерґарді концептуального каркасу теорій лідерства.

Список літератури

- Вітер Д., Оліферук В. Концепція розвитку системи військової освіти України. *Військова освіта*. 2021. № 2(44). С. 29–42.
- Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних Силах України. URL: https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2020/12/Doktryna_rozvytku_viys-kovoho_liderstva_v_Zbroynykh_sylakh_Ukrainy_compressed.pdf.
- Карпенко В. Поняття лідерства у воєнно-наукових дослідженнях. *Військова освіта*. 2021. № 2(44). С. 92.
- Лідерство на полі бою: дослідження військового лідерства в Україні. URL: <https://lvbs.com.ua/news/liderstvo-na-poli-boyu-doslidzhennya-vijskovogo-liderstva-v-ukrayini/>.
- Митягін О. Освіта та індивідуальна підготовка у країнах НАТО. *Військова освіта*. 2021. № 2(44). С. 131–143.
- Робертс Е. Лідерство в часи війни. Головні уроки від творців історії / пер. з англ. Я. Войтка. Київ : Видавнича група КМ-БУКС, 2021. 216 с.
- Словник іншомовних слів. Київ : Наукова думка, 2000. 680 с.

The security architecture
of European and Euro-Atlantic spaces

- Степико М.Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування: монографія. Київ : НІСД, 2011. 336 с.
- В.Н. Liddell Hart. *Thoughts on War* (Spellmount Classics). 1999, 336 p.
- Jolicoeur P. Defense Education Enhancement Program in Ukraine: The Limits of NATO's Education Program. *Connections: The Quarterly Journal*. 2018. № 17(3). P. 109–119.
- FM 6-22. Army. Leadership: Competent, Confident and Agile. Washington, DC: Department of the Army, 2006. 216 p. URL: <https://www.armywriter.com/fm6-22.pdf>.